

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԻՍԿՈՒԹԻՒՆԸ.

Ը.

ԱԻԵՏԱՐԱՆՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

ՅԻՍՈՒՍ քաղաքական դործերի մէջ չի խառնուել, աշխարհի քաղաքական գրութիւնը յեղաշրջելու համար նոր ծրագիր չի տուել—այդ յայտնի է: Նա համոզուած էր, որ Իւր հայրը տառն և երկու գունա հրեշտակներ կուղարկէր Իրեն օգնութեան, եթէ խնդրէր, բայց այդպիսի խնդիր չարաւ ամենատագնապալից բողոքներով: Նորան կամեցան թագաւոր հռչակել, և նա խոյս տուաւ: Նա յիրաւի վերջին անգամ թագաւորական փառօք մուտք դործեց Երուսաղէմ՝ ներկայանալով այդպէս իբրև Իսրայէլի ժողովրդին խոստացուած Մեսիան, բայց և այդ դէպքում մարգարէի գուշակութեան համաձայն նորա ընդունած խոնարհ երևոյթը պէտք է ամէն կասկած փարատէր, որ նա քաղաքական ցոյց անելու միտք չունէր: Թէ ինչ էր Իւր մեօխական իշխանութիւնը և ինչպէս պէտք է դործ դնէր՝ ցոյց տուաւ նա մանրամասններին տաճարից արտաքսելով: Նա ելնում է այստեղ այնպիսիների դէմ, որոնք մարդոց հոգիների վերայ իշխանութիւն վերադրելով իրենց՝ ի չարն են դործածում այդ իշխանութիւնը: Ամէն երկրում բուն քաղաքական իշխանութեան կողքին լինում են այդպիսի անկոչ իշխանաւորներ, որոնց լուծը յաճախ ամենադաժան թագաւորների բռնակալութիւնից աւելի է ճնշում ժողովրդին: Յիսուսին շրջապատող ժողովրդի մէջ այդ դերը կատարում էին քահանաներն ու փարիսեցիները, և ահա սոցա նկատմամբ անողօք դատաւոր է նա

և նորա բուն զայրոյթը բռնկում է ամէն անգամ, երբ առիթ է ներկայանում սոցա կեղծաւոր արարքները, սոցա գայլային բնաւորութիւնը մերկացնելու: Յիսուս հարկաւ դէմ չէ, որ նոքա իրենց իսկական իրաւունքները դործադրեն. բորոտութիւնից բժշկուածներին նա ինքը պատուիրում է. «Գնացէք ցոյց տուէք ձեզ քահանաներին»: Փանի նոքա Աստուծոյ օրէնքն էին ուսուցանում՝ պէտք էր լսել նոցա. բայց երբ գալիս էր դործերին՝ հետեւել նոցա արդէն կարելի չէր, և այդ դործերի համար Յիսուս ամենաժանր դատաւճիռ է կարգում նոցա դիմին. «Վայ ձեզ, կարգացողներ ու փարիսեցիներ—կեղծաւոր դուք, որ ծեւփած գերեզմանների էք նման, որոնք դրսից սիրուն են երևում, իսկ ներսը լիքն են ոսկորներով ու ամէն տեսակ պղծութեամբ»:—Այսպէս, նա դործ ունէր սովորաբար հոգեւոր կոչումը շահագործողների հետ, դոցա դէմ և արտայայտում է Իւր զայրոյթը: Մի անգամ միայն առիթ է ներկայանում Հերովդէս չորրորդապետի մասին խօսելու, և խորին արհամարհանք ենք գտնում այդ փոքրիկ աշխարհական բռնաւորի հասցէին ուղղուած խօսքերի մէջ. «Գնացէք ասացէք այն ազուէսին»:

Ուրիշ է նորա վերաբերմունքը դէպի իսկական իշխանութիւնը՝ դէպի երկրի բուն տէրերն ու կառավարիչները: Նոցա իրաւունքը Յիսուս միշտ ճանաչել է և որչափ Իրեն բաժին կհասնէր՝ ենթարկուել երկրի մէջ տիրող օրէնքներին: Հարկաւ դարձեալ որոշ սահմաններում: Նորա բռնած դիրքն այս խնդրում պարզելու համար՝ շատ յաճախ յառաջ են բերում այն նշանաւոր խօսքը—«Տուէք կայսերը կայսեր և Աստուծունը Աստուծուն», բայց սովորաբար սխալ են հասկանում և այնպիսի եղբայրացութիւններ հանում, որ Փրկչի տուած իմաստից շատ հեռու են: Սխալ են յատկապէս այն բոլոր բացատրութիւնները, որոնք աստուածային և երկրաւոր իշխանութիւններն իրրեւ զուգակշիռ կամ միմեանց հետ ներքին կապ ունեցող սկզբունքներ են ներկայացնում: Յիսուսի միտքն եղել է ընդհակառակը՝ ոչ թէ երկու իշխանութիւնները միացնել,

այլ բաժանել միմեանցից և խրաբանչիւրի սահմանը որոշել: Փարիսեցիները շփոթում էին երկու իշխանութիւնները. նա ցոյց է տալիս, որ շփոթելու պատճառ չկայ. դրամը աշխարհային բան է, վրան կայսեր պատկերը դրոշմած, — թող ուրեմն կայսեր տան. հետեւում է անշուշտ, որ հոգին ու հոգեւոր գործերն ևս Աստուծոյ պատկանելոյ՝ դէպի նա օւղղուած պէտք է լինին և այստեղ ոչ մի հաշիւ չունենան:

Մեր առաջն է սակայն Յիսուսի մի ուրիշ խօսքը իշխանութեան մասին, որ շատ սակաւ անդամ է յիշուում, թէպէտ աւելի է միջոց տալիս խոր թափանցելու Փրկչի մտածմունքների մէջ, քան այդ յայտնի ընթերցուածքը: Մարկոս Ժ. 42 կարդում ենք, թէ Յիսուս Իւր աշակերտներին մօտ կանչելով ասաց նրանց. «Դիտէ՛ք, որ աղբերի մէջ իշխան համարուողները նոցա գլխին են նստում և մեծամեծները բռնանում նոցա վրայ: Իսկ այդպէս չէ ձեր մէջ. այլ նա որ ձեզնից կամենում է մեծ լինել, պէտք է լինի ձեր սպասաւոր, և ով կամենում է ձեր առաջին լինել, պէտք է լինի անմէքի ծառայ:» — Նկատեցէք այստեղ նախ գաղափարների այն մեծ յեղաշրջումը, որով ասում էինք, իրերն իրենց արժէքը փոխում են: Յիսուս ասանց այլիայութեան խնդիրը հակառակ կողմով է դրնում. մեծ լինել և գլուխ կանգնած՝ նշանակում է ծառայել. նորա աշակերտները պէտք է իշխել չկամենան, այլ ամէնքին ծառայելու պատրաստ դառնաւին: Դիտեցէք ապա, թէ ինչ գաղափար է յայտնում. նա Իւր ժամանակի իշխանաւորների մասին: Նոցա իշխանութիւնը ոյժի վերայ է հիմնուում, ուստի Յիսուսի համար բարոյական չափի տակ մտնել նոքա չեն կարող, մինչև իսկ սկզբունքով բոլորովին հակառակ դրութիւն են ներկայացնում. իշխանաւորների բանն ուրիշ է, բարոյական օրէնքով առաջնորդուողներին ուրիշ: Ուժի և նորա դործադրութեան վերայ հաստատուած իշխանութիւնը բարոյական արժէք չունի: Ուստի Յիսուս պատուիրելով հնադանգել իշխանութեանը, սովորեցնում է գնահատել այն Իւր իսկական ար-

ժէքի համեմատ, այսինքն նկատել իբրև բարոյական տեսակէտից անարժէք ինչ և կարգաւորել իւր կեանքն ուրիշ սկզբունքներով՝ այն բարոյական սկզբունքով, որ պահանջում է ծառայել, և ոչ իշխել։ Այստեղից արդէն կարելի է հետևեցնել, թէ ինչպէս պէտք է լինի ուրեմն մեր վերաբերմունքն առհասարակ դէպի երկրի մէջ իշխող օրէնքները՝ դէպի աշխարհի կարգերը։

Հարկու այս կէտում ևս պակաս մեծ չէ տարածայնութիւնը բարոյախօսների, քննադատների, հեղինակների մէջ։ Գերմանացի իրաւաբանութեան նշանաւոր ուսուցչապետ Զոհմ, ըստ էականին գրեթէ համաձայն Տալստոյի հետ՝ պաշտպան է այն հայեացքի, թէ աւետարանն ամէն օրէնք մերժում է, աշխարհի բոլոր կարգերն անհիմն է համարում և պահանջում է, որ վերացուն կամ բարոյական հիմունքների վերայ դրուին։ Ուրիշներն ընդհակառակը վճռական կերպով պնդում են, թէ աւետարանը ոչ միայն դէմ չէ օրէնքին և նորա վերայ հաստատուած կարգերին, այլ և նուիրագործում, կարելի է ասել՝ աստուածային վաւերացումն է տալիս նոցա։—Ինչ վերջին տեսակէտին է վերաբերում, անկասկած, աւետարանով սրբագործուած համարել առանց բացառութեան այն ամէնը, ինչ որ ներկայ մի որոշ ժամում տիրող օրէնք ու կարգ է աշխարհի մէջ՝ աւետարանը ծաղրել կնշանակէ։ Թոյլ տալ և տանել մի բան—բոլորովին ուրիշ է, քան հաստատել ու պաշտպանել։ Հարցը կարող է միայն նորա մասին լինել, թէ աւետարանն ինչ չափով, ինչ սահմաններում թոյլ է տալիս, որ աշխարհի օրէնքը պահուի և կատարուի։

Այդ հարցին պատասխանելու համար պէտք է նկատի ունենանք դարձեալ, թէ Յիսուս ինչպիսի պայմաններով էր շրջապատուած՝ ինչ վարչութեան և ինչ օրէնքների հետ գործ ունէր։—Յիշեցինք մի անգամ, որ հրէայ ժողովրդի հասարակական կեանքը շատ բաղդաւոր չէր եղել և խեղճերի ու աղքատների համար տիրող կարգերի ճնշումն այստեղ շատ աւելի զգալի և ծանր էր, քան գուցէ ուրիշ օրեւ տեղ։

Այժմ ևս փշաքաղուում է մարդ՝ նոցա հեծութեան աղա-
ղակը լսելով մարգարէութեանց ու սաղմոսների մէջ։ Ոչինչ
աղատ չէ այստեղ բռնաւորների, ոյժ ունեցողների կամա-
յականութիւնից, որոնք ամէն օրէնք ըստ իւրեանց քմա-
հաճութեան են մեկնում և շահագործում։ Յիսուս ապրում
էր ահա այսպիսի մի ժողովրդի մէջ, որ դարերէ ի վեր
օրէնք և արդարութիւն էր որոնել, և միայն ոյժ ու բռ-
նութիւն տեսել։ Բնական է, որ այդ ժողովուրդը սկսէր յոյսը
կորցնել երկրի վերայ երբ և իցէ արդարութիւն գտնելուց
և կասկածել օրէնքի բարոյական արժէքի մասին։ Յիրաւի
աւետարանի մէջ կան այդպիսի մի կասկածի հետքեր, բայց
գորա հետ մէկտեղ այն անդրդուելի համոզմունքը, թէ
Աստուած այնուամենայնիւ արդար դատ կտեսնէ՝ եթէ ոչ
ներկայ, գտնէ հանդերձեալ կեանքում։— Յիսուս ուրեմն չէր
կարող ոչ մի դէպքում օրէնք և իրաւունք արհամարհած
լինել։ Ընդհակառակն իբրև անպայման ճշմարտութիւն
ընդունելով, որ ամէնքի համար արդար դատաստան պէտք
է լինի՝ այդ դատաստանի մէջ մասնակցութիւն է տալիս
նաև իւր աշակերտներին։ Նա ոչնչացնում է այն դատա-
տանը միայն, որ բռնի ուժով, ուստի և անարդարութեամբ
է գործադրուում։ Մինչդեռ արդարութիւնից բղխող դա-
տաստանն այնչափ իրական է, անխուսափելի և հաստա-
տուն, որ նորա գործադրութեան համար ոյժի կարիք իսկ
չի զգացուում։

Յայտնի է սակայն, որ Յիսուսի մի շարք խօսքեր պա-
հանջ են դնում նորա աշակերտների առաջ՝ ձեռք քաշել
իրենց իրաւունքից և առհասարակ իրաւունքը գործադրե-
լու ետեւէ չլինել։ Բաւական է որ յիշենք այն նշանաւոր
ասացումը. «Մի հակառակէք չարին, այլ եթէ մէկը քո
աջ երեսին ապտակ է խփում՝ միւսն ևս նորան դէմ
արա, եթէ մէկը կամենում է քեզ հետ դատ վարել ու
բաճկանք խլել՝ թող վերաբիւղ ևս տանէ»։— Այստեղ ար-
ծարժուած սկզբունքն ըստ երևութին ամէն օրէնք ու կարգ-
տապալում է հիմն ի վեր, ուստի և այս խօսքերը շատ
անգամ վկայութիւն են բերում ապացույցանելու համար,

որ աւետարանն իրական կեանքի հետ հաշտեցնել չի կարելի, որ բրիստոնեաներն իրենց վարդապետին չեն հետևում ու հետևել չեն կարող: Բայց թէ որչափ անտեղի են այս հետևութիւնները՝ պարզ կլինի, եթէ վերոյիշեալ ասացուածքի հիմք եղող աւետարանական սկզբունքներն ի նկատի ունենանք: ա) Ինչպէս տեսանք, Յիսուս ամէն կասկած Աստուծոյ արդարադատութեան մասին փարատում է և ցոյց տալիս, որ յաղթողն ի վերջոյ բռնաւորի զօրութիւնը չպէտք է լինի, այլ նեղեալի իրաւունքը: բ) Երկրաւոր իրաւունքներն ըստ ինքեան չնչին բաներ են և նոցա կորուստն առանձին կարեւորութիւն չունի: գ) Իրերի դրութիւնն աշխարհում այնչափ անմխիթարական է, անիրաւութիւնն այնչափ զօրեղ, որ ճնշուածի ճիգը իւր իրաւունքները պաշտպանելու՝ զուր պէտք է անցնի: դ) Որ գլխաւորն է, ինչպէս Աստուած ողորմածութեամբ է գործ դնում Իւր արդարութիւնը՝ Իւր արեւը բարիների ու չարերի վերայ հաւասար կերպով ծագում, այդպէս և Յիսուսի հետևողը պէտք է սէր արտայայտէ գէպի հակառակորդը՝ իւր հեղութեամբ զինաթափ անէ նրան:

Եւ միթէ իրօք այս պահանջն անիրագործելի է՝ դերբնական: Միթէ իւրաքանչիւր ոք չի աշխատում իւր տանը, իւր հարազատների և բարեկամների շրջանում դորա համեմատ վարուել և նոյնը սովորեցնել իւրայիններին: Կորո՞ղ էր որ և է ընտանիք կամ ընկերութիւն հաստատ մնալ, եթէ նորա իւրաքանչիւր անդամը իւր իրաւունքն առաջ տանէր, չյօժարէր ոչ մի դէպքում հրաժարուել նորանից՝ չարը բարիով փոխանակել: Յիսուսի ցանկութիւնն ևս այն էր, որ նորա հետևողները մի բարեկամական շրջան կազմեն՝ եղբայրների մի ընդարձակ խմբակցութիւն, և իւրաքանչիւրը վարուի այնպէս, ինչպէս հարազատը հարազատի հետ: Իսկ թէ ինչպէս պէտք է լինի յարաբերութիւնը ժամանակակից պետութեան կամ հասարակութեան մէջ, որ շատ հեռու է այդ տեսակ եղբայրակցութիւնից և բոլորովին տարբեր սկզբունքներով է առաջնորդուում՝ դա այլ հարց է, որի ամփոփած բոլոր բարդ խնդիրները Փրկչի յի-

չեալ խօսքով միայն պարզել ու լուծել կամենալ՝ անտեղի կլինէր ի հարկէ։ Նորա միւս խօսքերի պէս այս ևս իբրեւ օրէնք չի ասուած, այլ իբրեւ առաջնորդող գաղափար, քրիստոնեան այդ գաղափարին հետեւելով՝ ընդունակ պէտք է լինի յիրաւի հարկը պահանջած բոլէում՝ հրաժարուել իւր իրաւունքից, և այդպէս իւր հաւատակիցների հետ աշխատել պատրաստելու մի ժողովուրդ, որի մէջ իրաւունքը բռնի ուժով չի պաշտպանուում, այլ դէպի բարին ունեցած յօժար հնազանդութեամբ՝ որը պահպանողը զհնազան իրաւական կարգերը չեն, այլ փոխադարձ սէրն ու միմեանց ծառայելու բարի տրամադրութիւնը։

և. վ.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ՍՈՒՐԲ ԴԻՐԲԸ.*

Դոյութեան բացարձակ ճշմարտութիւնը իմանալ կարող է միայն Աստուած։ Աստուածային արդարութեան բացարձակ ճշմարտութիւնը մարդկութեանը յայտնել կարող է միմիայն Աստուծոյ խօսքը, Աստուածային Յայտնութիւնը։

Դէպի Աստուածային խօսքի ճշմարտութիւնը ունեցած հաւատն է միմիայն, որ կարող է հնարաւորութիւն տալ մարդկութեանը բանականօրէն դատելու և բանական կեանք վարելու։

Ով որ չի հաւատում Աստուծուն, առաւել ևս Աստուածային Յայտնութեանը, չի կարող երազել բացարձակ ճշմարտութիւնը ճանաչելու և բանական կեանք վարելու հնարաւորութեան մասին։

Դարերէ ի վեր ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը

* Ն. Նեսպիւսի «Что есть истина» գրքից.